

HATI CSILLA*

A társadalomra veszélyességben való tévedés

Az új Btk. az 1978. évi IV. törvénnyel egyezően szabályozza a tévedést, mint büntethetőséget kizáró okot. Úgy vélem, hogy ez alapot adhat arra, hogy a korábbi bírói gyakorlat eredményeit az új Btk. kapcsán is kövesse a jogalkalmazás. Éppen ezért nem érzem szükségtelennek a társadalomra veszélyességben tévedés kapcsán kialakult eddigi joggyakorlat bemutatását, különösen arra tekintettel, hogy a büntető jogszabályok változása mindig felveti azt a kérdést, hogy az új normák megismerése, ismerete mennyiben várható el.

1. A tévedésről általában

Egy cselekmény főszabály szerint tényállásszerűsége folytán büntethető. Nem büntethető tehát egy cselekmény, amennyiben bűnössége és társadalomra veszélyessége ellenére a tényállás bármely szükséges eleme hiányzik. Nem szankcionálható továbbá abban az esetben sem, amikor a diszpozíció ugyan hiánytalan, ám ahhoz valamilyen büntethetőséget kizáró körülmény csatlakozik. Erdősy Emil tanulmánya rámutat arra, hogy a büntethetőséget kizáró oknak a bűncselekmény tartalmi és formai struktúrájában is szükséges megjelenni. A tévedés, mint büntethetőséget kizáró ok esetén a bűncselekmény tartalmából hiányzik a társadalomra veszélyesség megléte ellenére a bűnösség, a tényállásból az alanyi oldalt megjelenítő bűnösség (szándékosság).¹

A tévedés a büntethetőséget szubjektív alapon kizáró körülmény. Mint szubjektív körülmény, az egyénekre vonatkozik, azt a bűncselekmény elkövetőinél egyénileg kell vizsgálni. A tévedés a szándék tudati

elemét zárja ki. A jog a tévedés kategóriájába sorolja a nem tudást, a hiányos tudást és a rosszul tudást.²

A tévedés a bűnösséget, annak is csak a súlyosabb alakzatát, a szándékosságot kizáró ok.

„Tévedésről beszélhetünk, ha valakinek a képzei nem felelnek meg a valóságnak, de ő képzeit valóságként tartja, illetve amikor valakinek nincs képzei valamiről. A valóság helytelen tükröződése az emberi tudatban azt eredményezi, hogy az ember olyan magatartás tanúsítására határozza el magát,

amelyet a valóság ismeretében nem tanúsítana.”³

E büntethetőséget kizáró ok két alaptípusa jelenik meg az 1978. évi IV. Büntető Törvénykönyvben: a ténybeli tévedés és a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés.⁴

A tévedés e két formája, illetve a jogi tévedés lényeges hatást gyakorol egymásra, nem határolhatóak el élesen egymástól. A társadalomra veszélyességben való tévedést eredményezheti ugyanis a jogi tévedés, a jogszabályok, jogi előírások nem megfelelő ismerete, de ezt eredményezheti a lényeges ténybeli tévedés is, ugyanis amennyiben az elkövető cselekménye jellegét tévesen értékeli, az hatással lehet a társadalomra veszélyesség tudatára is. Fontos tehát e formákat egymással való kölcsönhatásukban elemezni.

2. Társadalomra veszélyességben való tévedés

Büntető Törvénykönyvünkben a társadalomra veszélyességben való tévedés a Vorsatztheorie-val rokon módon jelenik meg. Ezen elmélet alapján ugyanis egy cselekmény szándékos elkövetéséhez az elkövető tényszándékán túlmenően szükség van annak társadalomra veszélyességének tudatára is. Így amennyiben az elkövető a törvényi tényállást bár szándékosan valósította meg, azonban nem ismerte fel annak társadalomra veszélyességét, pedig felismerhette volna, gondatlan bűncselekmény miatt vonható felelősségre, amennyiben a törvény a bűncselekmény gondatlan

² Wiener A. Imre: Büntetendőség, büntethetőség. KJK, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Bp. 1999. 212–214. o.

³ Földvári József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 157. o.

⁴ 1978. évi IV. törvény a Büntető törvénykönyvről 27. §

* joghallgató, DEÁJK

¹ Erdősy Emil: Normaelemzések a büntethetőséget kizáró okok körében. Jogtudományi Közlöny, 2006. 4. sz. 127–129. o.

alakzatát is büntetni rendeli. Ezzel szemben a Schuldtheorie a szándékosságot csupán a tényszándékkal azonosítja, elegendő a társadalomra veszélyesség tudatának pusztán a lehetősége.⁵

Viski László álláspontja szerint a szándékos elkövetéshez szükséges a társadalomra veszélyesség tudata is.⁶

A társadalomra veszélyesség tudatát jogirodalmi álláspontok szerint a cselekmény jogellenességének tudata, erkölcsellenességének tudata vagy pusztán a társadalmi helytelenítés tudata adhatja. Számos esetben nehézséget jelent a társadalomra veszélyesség tudatának, illetve annak hiányának igazolása.

Tudatát közvetíti elsősorban, ha az elkövető tisztában van cselekménye jogszabályba, különösen a Btk.-ba ütközésével. Ez azonban igen ritkán igazolható. „A gyakorlat szerint az, aki tevékenységét nem tartja károsnak, viszont annak jogellenességével tisztában van, az nem téved a cselekmény társadalomra veszélyességében.” Másodsorban a tett társadalom részéről történő erkölcsi elítélése is igazoló tényezőként vehető számításba. „Amennyiben az elkövető azt tudja, hogy tevékenysége káros, de nem tudja, hogy jogellenes, akkor sem hivatkozhat a társadalomra veszélyességben való tévedésre.” Amennyiben így sem igazolható, akkor a materiális, immateriális sérelem, kár, hátrány veszteség okozása is elegendő igazoló tényezőnek minősül. „Ha valaki jogi tárgyra nézve veszélyes tevékenységet végez és ebből káros következmény származik, akkor szintén megállapítják a társadalomra veszélyesség tudatát.”⁷

A cselekmény jogellenességének tudatánál nem szükséges, hogy az elkövetőnek a konkrét jogszabályi előírásokról pontos ismerete legyen, elegendő, ha magartásának tilalmazott voltát felismeri.

A társadalomra veszélyességben való tévedés három esetben jelenik meg leggyakrabban. A társadalomra veszélyesség tudatát kizárhatja, amennyiben az elkövető tévesen valamely társadalomra veszélyességet kizáró körülmény meglétét feltételezi. Ilyen körülmény lehet például, amikor a jogos védelmi helyzet vagy végszükség fennállását tévesen ismeri fel. A másik esetkör elsősorban gazdasági bűncselekmények esetén bír jelentőséggel, amikor ugyanis a keretjogszabályt kitöltő számos jogszabály ismeretének hiánya is alapot adhat a büntethetőség kizárására. A harmadik esetkör szerint pedig az is alapot nyújthat a bűnösség kizárására, ha az elkövető valamely hivatalos szervtől, személytől téves felvilágosítást kap.

Varga Zs. András szerint erkölcsi tartalom alapján határozható el a releváns, illetve az irreleváns tilalomban való tévedés. *Wiener* e tétellel egyetértve kifejti,

hogy éppen emiatt értékelhető eltérően a társadalomra veszélyességben való tévedés a keretkitöltő igazgatási szabályok, illetve a nemzetközi jog alapvető normáival kapcsolatban. A nemzetközi jogi normáknak az igazgatási normákkal ellentétben van erkölcsi tartalma, így a társadalomra veszélyességben való tévedésre hivatkozás nem fogadható el. Ezzel ellentétes álláspontot fogalmazott meg *Gellér Balázs*, aki a társadalomra veszélyességben való tévedést a nemzetközi jogi normákkal kapcsolatban is elismeri.⁸

Wiener A. Imre a Btk. Általános Részének reformjához készített javaslata a ténytévedést és a tilalomban tévedést különbözteti meg. A tilalomban tévedés anynyiban különbözik a társadalomra veszélyességben való tévedéstől, hogy itt nem a cselekmény konkrét megítélésében, hanem a cselekmény valamilyen normának való megfeleltetése tekintetében áll fenn a tévedés. „A tilalomban tévedés megállapításához olyan társadalmi szokás vagy szakmai gyakorlat téves feltételezése kell, amely legalább megengedi a cselekmény elkövetését.” A téves feltételezéshez azonban itt is alapos ok szükséges.⁹

3. Jogi tévedés

Gál István László megfogalmazása szerint a jogi tévedés az, amikor az elkövető nem tud a cselekmény jogilag tiltott voltáról, jogi minősítéséről, vagy a büntetés mértékét illetően téved.¹⁰

A Büntető Törvénykönyvben a jogi tévedés, mint önálló kategória, nem jelenik meg. A jogtudomány ismert tétele szerint a jog nem tudása nem mentesít a felelősség alól, így a jogi tévedés nem értékelhető büntetőjogi felelősségre vonás akadályaként.

Az „ignorantia iuris neminem excusat” tarthatóságához azonban szükséges, hogy a jogalanyok előre megismerhessék a jogszabályokat. A jogszabály hatályba lépésének időpontját úgy kell megválasztani, hogy megfelelő idő álljon rendelkezésre a jogalanyok számára a jogszabály alkalmazásához való felkészülésre.¹¹

Egyesek azonosítják a jogi tévedést a társadalomra veszélyességben való tévedéssel, míg mások elhatárolják tőle. Jogszabályok, előírások, követelmények ismeretének hiánya számos esetben a társadalomra veszélyességben való tévedést alapozhatja meg. Ezt a tételt fejti ki *Földvári József* is a következőkben:

„A jog ismerete nem feltétele a szándékosság megállapításának, nélküle is van bűncselekmény. Abban

⁵ Belovics Ervin – Békés Imre – Busch Béla – Domokos Andrea – Gellér Balázs – Margitán Éva – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog. Általános Rész, HVG-ORAC Kiadó, 2010. 171. o.

⁶ Viski László: A társadalomra veszélyesség tudatának tartalmi elemei. Büntetőjogi szakirodalom-gyűjtemény I. kötet (szerk.: Dr. Horváth Tibor – dr. Szűk László. Tankönyvkiadó, Budapest, 1987. 419–424. o.

⁷ Wiener [1999]: i. m. 216. o.

⁸ Wiener A. Imre: Elméleti alapok a Büntetőtörvény Általános Részé kodifikálásához. MTA Jogtudományi Intézete Közlemények, Budapest, 2000. 94. o.

⁹ Wiener A. Imre: A Btk. általános része de lege ferenda. Az MTA Jogtudományi Intézetének kiadványa. Budapest, 2003. 110. o.

¹⁰ Gál István László: Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007. 41. o.

¹¹ Rácz Attila: A jogszabályok kötelező ereje – érvényesség válsága, időbeli hatálya és alkalmazhatósága. Jogállam, Budapesti Jogi és Politikai Szemle, Joguralom Alapítvány, 1996. 73–75. o.

az esetben azonban, ha valaki azért nem tartja cselekményét társadalomra veszélyesnek, mivel nem tud annak büntetni rendeltségéről, nem büntethető ugyan, de nem jogi tévedés, hanem társadalomra veszélyességben való tévedés miatt – feltéve természetesen azt is, hogy erre a feltevésre alapos oka volt.¹²

Wiener A. Imre 2003-ban megjelent művében az akkor hatályos külföldi büntető kódexeket is vizsgálat tárgyává tette, majd a jogban való tévedés vonatkozásában megfogalmazta azok legfőbb rendelkezéseit. 2003-ban hatályos francia Btk. a büntetőjogi felelősségét kizárta annak az elkövetőnek, aki a jogban való elkerülhetetlen tévedése miatt jogszerűnek hitte cselekményét. Az osztrák Btk. a jogi tévedést csupán akkor tekintette felróhatóknak, ha a jogellenesség mindenki számára könnyen felismerhető volt, vagy ha a tettes olyan előírásokat nem ismert, amelyek ismeretére hivatásánál, foglalkozásánál fogva vagy egyébként a körülmények alapján köteles lett volna. A svájci Btk. szerint a büntetést korlátlanul enyhíteni vagy mellőzni lehetett, amennyiben az elkövető alappal feltételezte, hogy jogszerűen cselekszik.¹³

4. Társadalomra veszélyességben való tévedés a gyakorlatban

Btk. 27. § (2) Nem büntethető, aki a cselekményt abban a téves feltevésben követi el, hogy az a társadalomra nem veszélyes, és erre a feltevésre alapos oka van.

4.1. Társadalomra veszélyességben való tévedést megalapozó körülmények

Társadalomra veszélyességben való tévedésre alapos okként szolgálhat az a körülmény, melyet a Legfelsőbb Bíróság ítéletében meg is állapított. E tény pedig, hogy az irodalomban és az ítélkezési gyakorlatban is vitatott egy adott törvényi tényállás értelmezése. Jelen esetben e vitatott törvényi rendelkezés a piramisjáték szervezésének büntetvével kapcsolatban merült fel a később bekapcsolódó játékos felelősségét illetően. Az büntetőeljárás során az elsőfokú bíróság jogi indokolásában a Complex CD Jogtárban az adott jogszabályi rendelkezéshez fűzött magyarázatot tette magáévá, a legfőbb ügyész azonban a Complex CD Jogtár jogmagyarázatával szemben más jogirodalmi álláspontokra alapította érvelését.¹⁴

A következő tényállás szerint a terhelt Törökországban hamis márkajelzéssel ellátott nagymennyiségű ruhaneműt vásárolt, azt értékesítés céljából az or-

szágba behozta, raktárában elhelyezte, viszont még nem árulta, csupán tárolta. E tényállás megállapítását követően a különböző fokon eljáró bíróságok eltérő álláspontra helyezkedtek a cselekmény bűncselekménnyé nyilvánítása tekintetében, a forgalomba hozatal, mint elkövetési magatartás értelmezése kapcsán. Az elsőfokú bíróság a terheltet áru hamis megjelölése büntettének vádja alól tényálláselem hiánya miatt felmentette. A másodfokú bíróság a terheltet bűnösnek mondta ki áru hamis megjelölésének büntette miatt. Ítéletét a bírói gyakorlat számára közzétett magyarázatokban megtalálható értelmezésre alapozta, forgalomba hozatal részének tekintette a közbenső forgalmazást (az országba behozatalt, a raktározást, a tárolást) is. A Legfelsőbb Bíróság a másodfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezte, a terheltet az ellne emelt vád alól felmentette. A bíróság a terhelt és a védője által benyújtott felülvizsgálati indítványt helytállónak tartotta. Az indítvány szerint a másodfokú bíróság értelmezése a törvény meg nem engedett kiterjesztő értelmezését valósította meg. *Az indítvány a társadalomra veszélyességben való tévedésre is hivatkozik, mivel az adott kérdésben a magyar anyanyelvű bíróságoknak is eltérő volt a véleménye, más szóval még az egyik bíróság is tévedésben volt, mely a terhelt tévedésének alapos okát igazolhatja. A török anyanyelvű terhelt az elvárható gondosság mellett sem tudhatta az adott jogszabályhely helyes értelmezését.*

A Legfelsőbb Bíróság előrebocsátotta azt is, hogy a bírói gyakorlat számára közzétett magyarázatok még a bírósági határozatok legitimációjával sem rendelkező irodalmi vélemények, érvényességük kizárólag tartalmuk helyességétől függ. Az ilyen hivatkozás félrevezető is lehet, mivel nem létező legitimáció látszatát keltheti.¹⁵

A Legfelsőbb Bíróság tehát szükségtelennek ítélte az „irodalmi véleményekre történő hivatkozást”. Alappal merülhetne fel ilyen esetekben az, hogy a társadalomra veszélyességben való tévedést az okozta, hogy egy neves szaktekintély megállapításaiban alappal bízott valaki. Fontosnak tekinthető azonban, hogy az irodalmi vélemények ismeretére, megfontolására, felhasználására a jövőben is sor kerüljön a jogalkalmazók részéről.¹⁶

A következő jogeset tipikus példája annak, amikor a társadalomra veszélyességben való tévedésre alapos okkal hivatkozhat az elkövető. A terhelt büntethetőséget kizáró tévedése büntetőjogi keretrendelkezést kitöltő adójogszabály vonatkozásában valósult meg, tévedésére alapos okként szolgálhatott az a körülmény, mely szerint a kérdésben az adóhatóság is bizonytalan. Ilyen körülmények között a terhelttől nem várható el – különösen büntetőjogi következmény terhe mellett –, hogy saját érdekével ellentét-

¹² Dr. Földvári József: Büntetőjogi alapismeretek. Pécsi Tudományegyetem Jogi Kar Továbbképző Központ Jogi Szekció. Pécs, 2003. 50. o.

¹³ Wiener [2003]: i. m. 103–107. o.

¹⁴ Legf. Bír. Bfv. III.151/2003/5.

¹⁵ Legf. Bír. Bfv. III.97/2000/5.

¹⁶ Elek Balázs: Juris ignorantia non excusat? A jogi tévedés megítélése a gazdasági büntetőperekben. Rendészeti Szemle, 2009. 7–8. sz. 109. o.

ben cselekedjék. A tényállás szerint a terhelt a számára tartozás fejében szolgáltatott 56 millió forint névértékű közraktári jegyről, mint bevételről az adóhatóság részére bevallást nem adott. Az elsőfokú adóhatóság ezek alapján különösen nagymértékű jövedelemadó hiányt állapított meg az elkövető terhére. E határozatot a másodfokú adóhatóság megsemmisítette, kifejtve, hogy a közraktári jegyek birtokba vételével a terheltnek személyi jövedelemadó köteles bevétele nem keletkezett, így adóhiánya sem állapítható meg. Az elsőfokú bíróság a terheltet bűncselekmény hiányában az ellene emelt vád alól felmentette, a másodfokú bíróság viszont bűnösségét az adóbevétel különösen nagy mértékben csökkentő adócsalás bűntetében állapította meg. A Legfelsőbb Bíróság a terheltet az ellene emelt vád alól társadalomra veszélyességben való tévedés címén felmentette.¹⁷

A korábbi jogesethez hasonlóan a következő esetben a védő szintén büntetőjogi keretrendelkezést kitöltő adójogszabály vonatkozásában hivatkozott az elkövető társadalomra veszélyességben való tévedésére. A terhelt tévedésre vonatkozó alapos okát több körülményre is alapozta. A tévedéshez alapos okként szolgálhatott, hogy az önellenőrzést végző könyvelő – tanúvallomása szerint – a vonatkozó jogszabályokat ugyanúgy értelmezte, ráadásul ugyanarra az értelmezésre jutott az első fokon eljáró bíróság is ítéletében. A tényállás szerint a terhelt a személyi jövedelemadó alapját képező bevétel naplófőkönyvében és bevallásaiban 2000. és 2001. évre vonatkozóan nem szerepeltette, így az adókötelezettség szempontjából jelentős tényt az adóhatóság előtt elhallgatta, az adóbevétel csökkentette. Ezt követően 2002 őszén a terhelt önellenőrzést végeztetett, mely során megállapított adóhiányok összegét pótlólagosan befizette.

A Legfelsőbb Bíróság véleménye szerint a védő jogi érvelése összefüggött az ügyben eljáró bíróságok jogi tévedésével is. Mind a büntetőjogi szabályozással, mind a bírói gyakorlattal ellentétes az ítéletben kifejtett jogértelmezés, mely szerint az adóbevallást és a befizetést követően elvégzett önellenőrzés érinthetné a már befejezett adócsalás elkövetésének tényét. A pótlólagosan befizetett összeggel az okozott adóhiány nem mérsékelhető, enyhébb megítélésre alapul nem szolgálhat. Ebben az esetben tehát a jogi tévedés, (vagy legalább is a társadalomra veszélyességben való tévedés) a cselekmény anyagi jogi értékelésében relevanciával bír (EBH 2004. 1106.)¹⁸

A Legfelsőbb Bíróság a következő ítélet indokolásának részeként rámutatott arra, hogy az ítélezési gyakorlat következetes abban, hogy a büntetőjogszabály létezésében, a büntetőjogi tilalomban való tévedés közömbös. E főszabály alól kivételt képezhet a büntetőjogi keretdispozíció tartalmát kitöltő igazgatási jogszabályt érintő tévedés, amely – az elkövetőtől várható ismeretekre és az elkövetés sajátos vi-

szonyaira figyelemmel – adott esetben értékelhető társadalomra veszélyességben való tévedésként.¹⁹

Megállapítást nyert, hogy olyan tényállások esetén, melyeknél a háttérjogszabály gyakran változik, nagyobb esély mutatkozik az elkövető társadalomra veszélyességben való tévedésére. Ezt a tényt támasztja alá az is, hogy ezekben az esetekben a különböző bíróságoknak is gyakran eltérő a véleményük. Ilyen esetekben tehát szintén nem feltétlenül várható el az elkövetőtől, hogy tisztában legyen a rá vonatkozó előírásokkal, elvárásokkal, kötelezettségekkel.

Hasonló érvekkel találkozhatunk a másodfokú bíróság felmentő ítéletének indokolásában a Hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény módosításával összefüggésben.²⁰

A Legfelsőbb Bíróság ítéletében szigorúan állást foglalt az ún. „keretfinanszírozás”, mint élő gyakorlat vonatkozásában. Egy cégbíró az ügyben tett tanúvallomásában megerősítette, hogy az adott megyében létezik a „keretfinanszírozás” gyakorlata az egyes felszámolók rendelkezése alatt álló gazdálkodó szervezetek között. Tény, hogy a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezetek a bíróság tudtával egymásnak eszközt szoktak kölcsön adni és nincs is olyan rendelkezés a Csődtörvényben, amely ezt megtiltaná. A Legfelsőbb Bíróság azonban kimondta, hogy a büntetőbíróság nem szentesíthet egy olyan gyakorlatot, amely a Büntető Törvénykönyv szabályaiba ütközik. Az a körülmény, hogy e büntetőjog-ellenes gyakorlatot a gazdálkodó szervezetek adott helyen és időben valamely állami szerv tudtával folytatják, önmagában nem legalizálja az ilyen gyakorlatot. E körülmény azonban a büntetőügyekben eljáró hatóságoktól a társadalomra veszélyességben való tévedés körülményeként vizsgálatát igényelheti.²¹ Miért is feltételezhetnénk ugyanis az elkövető cselekményére vonatkozó társadalomra veszélyesség tudatát, vagyis annak jogellenességének, erkölcsellenességének, társadalmi helytelenítésének tudatát olyan esetben, amikor az adott gyakorlatot állami szerv tudtával folytatják.

A következő tényállás alapján az I. r. terhelt, mint a Kft. műszaki igazgatója a sértett, mint a Kft. alvállalkozója részére a Kft. nevében átutalási megbízást teljesített a bankban II. r. terhelt, mint banki alkalmazott közreműködésével. A sértett az átutalt pénzt azonnal fel kívánta venni, azonban telefonhívás miatt az előkészített, felvenni szándékozott pénz nélkül a bankot elhagyta. Oda zárásig nem érkezett vissza, az I. r. terhelt kérte az átutalt, fel nem vett pénz visszautalását a Kft. bankszámlájára a sértettel való újbóli egyeztetés céljából a kifizetést illetően. II. r. terhelt a kérésnek eleget téve a korábban már teljesített átutalási megbízást a számítógépes rendszerbe belépve törölte. Az

¹⁷ Legf. Bír. Bfv. III.2.292/2003/5.

¹⁸ Legf. Bír. Bfv. II.1.002/2006/6.

¹⁹ Legf. Bír. Bfv. III.843/2008/5.

²⁰ Legf. Bír. Bfv. III.1.161/2001/4.

²¹ Legf. Bír. Bfv. II.763/2008/6.

elsőfokú bíróság az I. r. terhelte bünsnek mondta ki felbujtóként, jelentős értékre elkövetett sikkasztás büntetében. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. A Legfelsőbb Bíróság az I. r. terhelte az ellene emelt vád alól társadalomra veszélyességben való tévedés címén felmentette. *A bíróság utalt arra, hogy büntetőjogunk a szándékos elkövetés esetén a ténytársadalmakon túl a társadalomra veszélyesség tudatát is megkívánja. A következőkben az I. r. terhelte társadalomra veszélyességre vonatkozó tudatát vizsgálta, amikor megállapítást nyert, hogy a terhelte, mint a bankfiók ügyfele úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, ahogy az a mindennapi életben szokásos. Alapos okkal feltételezte, hogy a banki alkalmazott II. r. terhelte ismeri és alkalmazza a hivatásszerűen gyakorolt tevékenységére vonatkozó alapvető szabályokat. A fentiekre tekintettel a terhelte társadalomra veszélyességben való tévedésére alapos oka volt.*²²

4.2. „Jog nem tudása”

Büntető Törvénykönyvünk nem ismeri el a jogi tévedést a büntethetőséget kizáró okok rendszerében. A jogirodalomban ismert tétel szerint ugyanis a jog nem tudása nem mentesít a büntetőjogi felelősségre vonás alól. A jog nem tudása azonban összefüggésben lehet a cselekmény társadalomra veszélyességének tudatával, bár önmagában nem alapozza meg a társadalomra veszélyességben való tévedést. Számos jogesetben találkozhatunk olyan védői hivatkozással, mely lényegében a jog nem tudására alapozva hivatkozik a társadalomra veszélyességben való tévedésre.

Ilyen hivatkozás jelenik meg például, amikor a védő álláspontja szerint a vádlott nem tudta azt, hogy nem lehet helyettesítési díjat fizetni. A II. r. jegyző vádlottnak, mint a törvényesség öréke lett volna kötelessége jelenteni a szabálytalanságot, az I. r. polgármester vádlottat „aki csak műszerész” tájékoztatnia kellett volna. Ez alapján a védő társadalomra veszélyességben való tévedés címén indítványozta az I. r. vádlott felmentését. A tényállás szerint a vádlottak több éven keresztül valótlantartalmú költségvetést terjesztettek a képviselőtestület elé abból a célból, hogy az önkormányzat költségvetésében tartalék képződjön. Az Ítéletábra azonban kimondta az I. r. vádlott büntetését hivatali visszaélés büntetében, hűtlen kezelés büntetében, magánokirat-hamisítás büntetében, felbujtóként elkövetett hivatalos személy által megvalósított közokirat-hamisítás büntetében.²³

A következő jogesetben hasonló védői hivatkozással találkozhatunk a társadalomra veszélyességben való tévedés kapcsán. A német állampolgárságú terheltek a németországi, majd a Magyarországon – a németországi vállalattal bémunkaszerződésre – létre-

hozott vállalat ügyvezetői voltak. Magyarországra történő alapanyag szállítás során a vámpapírok kiállítására, vagyis az ún. proforma számlák elkészítésére valótlant adatok felhasználásával került sor. Az elsőfokú bíróság megállapította a terheltek büntetését közokirat-hamisítás büntetében. Büntetésük megállapításához elegendőnek tartotta azt, hogy a cselekmény az érdekükben történt, függetlenül attól, hogy ők abban semmilyen formában nem vettek részt. A másodfokon eljáró bíróság a vádlottak büntetését magánokirat-hamisítás vétségében állapította meg. A jogerős határozatok ellen a védő által előterjesztett felülvizsgálati indítvány hivatkozott arra, hogy a vádlottak a magyar vámeljárás szabályait nem ismerték, arra munkakörükből adódóan nem is volt szükség, nem tudtak és nem is tudhattak a hamis okiratok tartalmáról, felhasználásáról, nem ők állították ki, nyújtották be, sőt azokról tudomásuk sem volt. Tévedtek abban, hogy a vámeljárás szabálytalanságokkal zajlik, mely tévedés számukra nem felróható, így megkérdőjelezi büntetőjogi felelősségük megállapíthatóságát. A Legfelsőbb Bíróság a terhelteket az ellenük emelt vád alól felmentette, álláspontja szerint az adott büncselekmény esetén a vádlottak büntetésének megállapításához a személyes érdekeltségen túl a személyes és tényleges közreműködés is szükséges. *A vádlottak a büncselekmény elkövetésében semmilyen formában nem vettek részt, a tévedésre történő hivatkozás is téves, ugyanis az csupán akkor jöhet szóba, amennyiben a terheltek cselekményüket – e tévedésük mellett – végrehajtották. Elkövetői magatartás hiányában a tévedés vizsgálata szóba sem jöhet.*²⁴

4.3. Körülmények, melyek önmagukban nem alapozzák meg a társadalomra veszélyességet

Nem fogadta el a Legfelsőbb Bíróság a védő által benyújtott felülvizsgálati indítvány azon részét, mely szerint az adott, törvénynél alacsonyabb szintű jogforrás – jelen esetben kormányrendelet – ismerete a laikus állampolgártól nem várható el. Ez társadalomra veszélyességben való tévedéshez nem vezethet. Az irányadó tényállás szerint a terhelte a Kft. ügyvezetőjével megegyezve kifejezetten a lakáscélú állami támogatásokról szóló kormányrendeletben meghatározott előírások kijátszására alkalmas szisztémát alkalmazott, amikor úgy egyezett meg a telek-tulajdonosokkal házaik kizárólagosan támogatásból felépítésében, hogy azok hamis nyilatkozatot tesznek az önerő tekintetében, magasabb építési költség vonatkozásában, tévedésbe ejtve ezzel az érintett bankot. Ennek igazolásaként pedig a terhelte által biztosított hamis számlákat használnak fel.

Fontos kiemelni az ítélet indokolásában megjelölt tételt, mely szerint a jogszabályban való esetleges té-

²² Legf. Bír. Bfv. II.797/2007/5.

²³ Fővárosi Ítéletábra Bf. 5.179/2006/7.

²⁴ Legf. Bír. Bfv. II.580/2007/5.

vedés a töretlen bírói gyakorlat szerint önmagában társadalomra veszélyességben való tévedést nem eredményezhet.²⁵

A Legfelsőbb Bíróság indoklásában kifejtettek szerint a társadalomra veszélyességben tévedésre nem hivatkozhat az, aki tudatában van annak, hogy magatartása jogellenes vagy legalábbis társadalmilag helytelenített. Az adott tényállás alapján különösen nagy kárt okozó csalás büntetettét megvalósító terheltek az ügyletkötés alkalmával a gazdasági társaságot a fizetési készségük és képességük tekintetében haszonszerzés végett tévedésbe ejtették és ezáltal kárt okoztak. Ezen magatartás jogellenessége, társadalmilag helytelenített volta magától értetődő. Társadalmilag nem elfogadottnak, sőt helytelenítettnek kell tekinteni azt a magatartást – melynek a terhelt is tudatában volt –, hogy minden körülmények nélkül, az okiratok áttekintése, tartalmának megismerése nélkül iratokat írjon alá valaki.²⁶

Egy másik tényállás alapján a terhelt azzal a feltétellel engedélyezett hitelnyújtást, hogy a hitelért forduló a terhelt által meghatározott jogi személy javára vagyoni juttatást teljesítenek, a hitel segítségével megvásárolt állami vagyon meghatározott hányadát, elemét ellenérték nélkül vagy jelképes összegért átruházzák rá. A terhelteket az elsőfokú bíróság az ellenük vesztegetés miatt emelt vád alól felmentette. A másodfokon eljáró Legfelsőbb Bíróság a társadalomra veszélyességben való tévedésre való hivatkozást nem tartotta alaposnak, ugyanis véleménye szerint a terheltek a jogszabályban meghatározottnál nagyobb ellenszolgáltatás kikötésének jogellenességével tisztában voltak. A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati indítvány társadalomra veszélyességben való tévedésre hivatkozó részét a következőkre alapozva nem tartotta megállapíthatónak. *A cselekmény társadalomra veszélyességének felismerése értékelés eredménye, amelynél az elkövető számára az a meghatározó, hogy a társadalom többsége miként értékeli bizonyos magatartást. Ennek legmegbízhatóbb forrása maga a jogszabály. Amennyiben tehát valamely cselekmény társadalomra veszélyességét jogszabály értékeli, a jogszabályt ismerő elkövető a társadalomra veszélyességet illetően nem lehet tévedésben.*

A társadalmi értékítélet kellő ismerete az eset vonatkozásában a közgazdasági egyetemi végzettséggel, magas szintű pénz- és hitelügyi szakismerettel, több évtizedes szakmai tapasztalattal rendelkező terhelttől a legteljesebb mértékben elvárható lett volna.

Jól mutatja a terheltek pontos ismeretét a hiteligénylők elé állított jogtalan feltételek vonatkozásában, hogy a megállapodás jogszabályba ütköző részét más társaság neve alatt külön szerződésben rögzítették, mely magatartás nyilvánvalóan a jogellenesség elfedésére szolgált.

*Mindezen indokok alapján a terheltek társadalomra veszélyességben való tévedésére való hivatkozás nem alapos.*²⁷

Egy korábban már említett jogeset kapcsán a bíróság a keretfinanszírozás, mint büntető jogszabályba ütköző, állami szerv tudtával folytatott élő gyakorlat kapcsán tett megállapításokat. *Rámutatott továbbá arra, hogy adott esetben az egyetemi végzettségű és 1994 óta felszámolóként dolgozó terhelt maga sem hivatkozhatott arra, hogy nem ismerte a foglalkozásának gyakorlásához nélkülözhetetlen jogszabály rendelkezéseit, illetve a jogszabály alkalmazása során nélkülözhetetlen joggyakorlatot.* Tudnia kellett volna, hogy a pénzkölcsön nyújtása mindig tartalmaz kockázati elemet, veszélyezteti a hitelezőket azt az érdekét, hogy a felszámolási eljárásban befogadott követelésüket a lehetséges legnagyobb mértékben kielégítsék. Ez a kockázat független a kikötött kamat mértékétől. A kölcsönnyújtás akkor is veszélyezteti a hitelezők érdekét, ha pozitív hozamot eredményez a futamidő végén megnövelve ezzel a hitelezői igények fedezetét. Különösen fokozza a kockázatot, ha a pénzkölcsön nyújtása felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet részére történik. *Az objektív tényállást alapul véve tehát nem fogadható el a terhelt társadalomra veszélyességben való tévedésre történő hivatkozás.*²⁸

A korábban már említett azon jogesetben, melyben a Legfelsőbb Bíróság rámutatott arra, hogy a bár az ítélezési gyakorlat alapján a büntetőjogi tilalomban való tévedés közömbös, a büntetőjogi keretdispozíció tartalmát kitöltő igazgatási jogszabályt érintő tévedés alapul szolgálhat társadalomra veszélyességben való tévedés megállapításához. Ehhez azonban az elkövetőtől várható ismeretekre, az elkövetés sajátos viszonyaira kell tekintettel lenni. Az irányadó tényállás alapján a terhelt külföldi vadászatot vett részt, az eljuttatott farkas koponyáját és lenyúzott bőrért Magyarországra kívánta behozni, melyhez szükséges CITES engedéllyel azonban nem rendelkezett. *Jelen esetben – vadászattal foglalkozó, külföldi vadászatokon is gyakran részt vevő terheltnek a vadászatra vonatkozó szabályokat, előírásokat ismernie kell. A terhelt tehát nem hivatkozhat arra, hogy a CITES engedély beszerzését kötelezővé tevő jogszabályt nem ismerte, illetve arra sem, hogy e tekintetben legfeljebb csak gondatlanság terheli.*²⁹

Nem találta megalapozottnak a Legfelsőbb Bíróság a jogszabály ismeretének hiányára alapozott társadalomra veszélyességben való tévedésre történő hivatkozást abban a büntetőügyben sem, ahol érvelése szerint a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítására csak akkor nyílik mód, ha arra az elkövetőnek alapos oka volt. *Ilyen indokra viszont a tényállásból nem lehet következtetni.* Az úti holmi

²⁵ Legf. Bír. Bfv. I.593/2006/5.

²⁶ BH 2003. 443.

²⁷ Legf. Bír. Bfv. X.16/1999/6.

²⁸ Legf. Bír. Bfv. II.763/2008/6.

²⁹ Legf. Bír. Bfv. III.843/2008/5.

fogalmának köznapi jelentése lényegét tekintve megegyezik a vámjogi fogalom-meghatározással. Egyértelmű, hogy a terhelt tisztában volt azzal, hogy a videokamera helyébe lépett más típusú videokamera vámjogi kötelezettségekkel jár, illetve azzal is, hogy a behozatal eltitkolása jogellenes, társadalomra veszélyes magatartás.³⁰

A Debreceni Ítéltábla, mint másodfokon eljáró bíróság az adott jogesetben megfogalmazta, a társadalomra veszélyességet nem az egyén értékítélete, hanem a jogi normához igazodóan a társadalmi közfelfogás alakítja ki. A társadalmi értékítélet ismerete jelen esetben a terhelt életviszonyaira, iskolázottságára tekintettel teljes mértékben elvárható. Az irányadó tényállás szerint II. r. terhelt megkérte régi ismerősét, I. r. terheltet, hogy nézzen utána a körözési információ rendszerben, hogy az általa megvásárolni kívánt személygépkocsit nem körözik-e. E kérésnek az I. r. terhelt eleget tett. Társadalomra veszélyesség tudatánál elegendő az elkövető részéről a cselekmény jogellenességének tudata, ha felismeri magatartásának tilalmazott voltát, azt nem kell feltétlenül tudnia, hogy a cselekmény a Büntető Törvénykönyvbe ütközik. A társadalomra veszélyességben való tévedésre hivatkozás nem megalapozott, ha a hivatalos ügyintézés megkerülésével történik az információ megszerzése. A vádlott erkölcstelen indítatásból – azzal a céllal, hogy költség- és illetékmentesen jusson a szükséges információhoz – nem a hivatalos ügyintézési módot választotta.³¹

A következő tényállás alapján a vádlott vásárolt egy öröklakást, melybe állandó lakosként bejelentkezett, viszont ott sem életvitelszerűen, sem alkalmi jelleggel nem lakott. Fiktív bejelentkezésük célja a későbbi cserével vegyes adásvételi szerződés megkötéséhez szükséges feltételek biztosítása az ingatlan helyett két önkormányzati tulajdonban álló lakás bérleti jogának megszerzéséhez. Később kiderült, hogy a jogügylet érvényességéhez a bejelentkezéshez nem is lett volna szükség. Az elsőfokú bíróság megállapította a vádlott bűnösségét közokirat-hamisítás bűntettében. A másodfokon eljáró bíróság a vádlottat az ellen közokirat-hamisítás miatt emelt vád alól felmentette. Indokolása szerint a vádlott cselekménye társadalomra veszélyességét illetően tévedésben volt, mely tévedésre megfelelő alapot szolgáltatott az, hogy jogi képvisellel rendelkező ügyintézők kezdeményezték az ügylet részét képező bejelentkezéseket. A Legfelsőbb Bíróság e másodfokú határozatot hatályon kívül helyezte, a másodfokon eljáró bíróságot új eljárásra utasította. Álláspontja szerint a közreműködő ügyintézők – és így a terhelt is – csupán a mögöttes polgári jogviszony tekintetében tévedtek. A lakcímnnyilvántartás közhiteles nyilvántartás, a lakhely valódiságát tekintve bizonyító erővel rendelkezik. *A társadalomra veszélyesség hiánya jelen esetben fel sem merülhet, miután a*

terheltek súlyosan erkölcstelen indítatásból, általuk ismert jogszabályi rendelkezések ellenére cselekedtek. Ennek megítélésén az sem változtat, hogy állami ügyintézők közreműködésével jártak el. A Legfelsőbb Bíróság mindezeket túlmenően szintén leszögezte, hogy a társadalomra veszélyességet nem az egyén értékítélete, hanem a jogi normához igazodó társadalmi közfelfogás alakítja. A terhelt életviszonyaira, iskolázottságára tekintettel társadalmi értékítélet ismerete a legteljesebb mértékben elvárható.³²

Egy korábban már említett jogesetben a Legfelsőbb Bíróság a háttérjogszabály változása, és az ezzel gyakran együtt járó eltérő értelmezések ellenére nem tartotta megállapíthatónak az elkövető társadalomra veszélyességben való tévedését. Az irányadó tényállás szerint a terhelt rendszeresen különböző összegű készpénz kölcsönt folyósítottak havi 60–100%-os kamatra, több nehéz anyagi körülmények között élő család részére. A „behajtás érdekében” számon tartották, hogy a hitel igénylők mikor milyen anyagi juttatásban részesülnek, meghatalmazást írtak alá velük a pénzüsszegek átvétele érdekében, részletfizetést engedélyeztek, teljes szervezethez alakult tehát ki e tevékenység folytatásához. *A Legfelsőbb Bíróság véleménye szerint téves a másodfokú bíróságnak az a megállapítása, mely a terheltet társadalomra veszélyességben való tévedés címén felmentette. A terhelt tudatában voltak tevékenységük üzleti vállalkozás jellegével az adott körülmények között, amikor is a pénzkölcsönzés rendszeres volt, annak folytatására szervezethez alakult ki, jelentős üzleti haszonnal járt, részben megélhetési forrásként is funkcionált a terhelt részére. Az uzsorakamatra történő pénzkölcsönzés – még a pénzügyi tevékenységre vonatkozó jogi szabályozás tételes ismerete nélkül is – az általános iskolát végzett terhelt által tudottan társadalmilag elítélt, tiltott tevékenység, így annak társadalomra veszélyességében nem lehetnek tévedésben.³³*

A Fővárosi Ítéltábla a következő esetben több, korábban már más jogesetben is megfogalmazott körülmények figyelembevételével találta a vádlottnak, illetve védőjének a tévedésre vonatkozó hivatkozását alaptalannak. *Megfogalmazása szerint a jogban való tévedés büntetőjogi megítélés szempontjából irreleváns. Nem lehet szó köztudott tény vonatkozásában a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítására sem. Köztudottnak tekinthető ugyanis, hogy senki sem vállalhat kezességet saját kötelezettségére. A társadalmi értékítélet, illetve a vonatkozó jogszabályok rendelkezéseinek ismerete az elkövető oldaláról teljes mértékben elvárható. Megállapítható továbbá, hogy a vádlott hivatalos, hatósági szervektől téves jogértelmezést sem kapott. Mindezek figyelembevételével a vádlott társadalomra veszélyességben való tévedése nem állapítható meg.³⁴*

³⁰ Legf. Bír. Bfv.III.243/2004/5.

³¹ Debreceni Ítéltábla Bf.II.839/2011/10.

³² Legf. Bír. Bfv. IV.1.549/1999/5.

³³ Legf. Bír. Bfv. III.1.161/2001/4.

³⁴ Fővárosi Ítéltábla Bf. 5.1.017/2004/9.

Egy korábban már említett jogeset kapcsán szintén fontos megállapítást tett a Legfelsőbb Bíróság a tévedés büntethetőséget kizáró okként való értékelése kapcsán. *A tévedés ténye csak az elkövetéskor fennálló tévedések tekintetében bír relevanciával.* A tévedés közömbös, irreleváns a már befejezett pénzügyi bűncselekményben való bűnösség megítélésében. A bíróság közömbösnek tartotta a befejezett bűncselekmény vonatkozásában azt, hogy utólag a terhelt megbízásából elvégzett önellenőrzés eredményeként kimutatott adóhiány kiegyenlítésével a terhelt az

adóbevétel csökkentését mérsékelte. *Azzal tehát, hogy a terhelt utólag, a befejezett bűncselekménnyel okozott eredmény megváltoztatására törekszik, bűnössége megítélésében közömbös.*³⁵

Mindezen döntések, és érvelések vázlatos bemutatása után talán levonható az a következtetés, hogy igen szűk körben tartja a bírói gyakorlat a társadalomra veszélyességben való tévedésre történő hivatkozást elfogadhatónak, és valószínűleg ebben az új Btk. sem hoz majd változást. ■

³⁵ Legf. Bír. Bfv. II.1.002/2006/6.